

STORTINGET

Representantforslag 115 S

(2019–2020)

fra stortingsrepresentantene Per-Willy Amundsen og Kari Kjønaas Kjos

Dokument 8:115 S (2019–2020)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Willy Amundsen og Kari Kjønaas Kjos om til- tak mot ungdoms- og gjengkriminalitet

Til Stortinget

Bakgrunn

De senere år har det blitt dokumentert et stadig større omfang av vold og trusler, skoleelever som må betale kriminelle for egen sikkerhet, blind vold på åpen gate og gjentatte tilfeller av «voldshelger» i hovedstaden. Samlet sett viser dette at gjengkriminaliteten i hovedstaden er ute av kontroll.

I oktober 2019 ble det meldt om flere såkalte «voldshelger», der kriminelle gjenger gikk til angrep på tilfeldige ofre. NRK skrev i desember 2019 om at salg av narkotika, kriminelle gjenger og trusler er en del av hverdagen for enkelte unge på Lofsrud skole på Mangle-
rud. Rektor ved skolen kunne fortelle om et område med nettverk av kriminelle unge og voksne som utøver vold, kommer med trusler og krever betaling for sikkerhet.

I tillegg til eksempler på skremmende enkelthen-
delser understreker også statistikker og rapporter alvor-
ret i situasjonen. Fra 2017 til 2019 var det en firedobling
i antall trusler mot politiet i Groruddalen, og antall unge
gjengangere i Oslo politidistrikt er nesten tredoblet i lø-
pet av de siste fire årene. I Oslo-politiets årsrapport mel-
des det om at det i 2019 ble registrert 3017 anmeldelser
med mistenkt person under 18 år. Antallet har vært
økende siden 2015. Samlet sett vitner dette om at vi står
overfor en situasjon hvor det mangler respekt for myn-

dighetene. Politiet, domstolene og øvrige myndigheter
mangler effektive virkemidler til å håndtere dagens kri-
minalitetsbilde.

I Aftenposten kunne man 11. desember 2018 lese at
Oslo-politiet uttalte at dagens straffereaksjoner for ung-
dom mellom 15 og 18 år ikke egner seg for alle, og mente
det ville være riktig å straffe unge multikriminelle har-
dere enn i dag. Det ble vist til at volden øker blant ung-
dom i Oslo, og at antall unge gjengangere er nesten dob-
let på to år. Oslo-politiet var tydelige på at samfunns-
straff, ungdomsoppfølging og ungdomsstraff, som i dag
er mye brukte straffereaksjoner for ungdom mellom 15
og 18 år, er for milde for ungdom som politiet selv be-
skriver som multikriminelle.

Fengsling av unge kriminelle

Den 6. desember 2011 behandlet Stortinget Prop.
135 L (2010–2011) Endringer i straffeloven, straffepro-
sessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådslo-
ven m.fl. (barn og straff). Denne proposisjonen viser til
at barn som begår lovbrudd, stiller samfunnet overfor
spesielle utfordringer, og at å investere tid og ressurser i
unge lovbyggere kan forhindre gjentatt kriminalitet. Det
vises til at dette er nødvendig for å sikre befolkningens
trygghet, men også for å ivareta unge mennesker som er
i faresonen for å begå kriminelle handlinger og utvikle
en kriminell løpebane.

Proposisjonen slo imidlertid fast at det var den rød-
grønne regjeringens mål at barn ikke skal fengsles, og at
de derfor ville videreføre arbeidet med å øke bruken av
alternative reaksjoner og former for straffegjennomfø-
ring. For å redusere antall barn i fengsel ble det videre
innført en ny straffereaksjon – ungdomsstraff – for barn
mellom 15 og 18 år som har begått alvorlig eller gjentatt
kriminalitet.

Samlet sett innebar de endringene som ble gjort i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven og konfliktrådsloven ved behandlingen av denne proposisjonen, at sanksjonsmulighetene overfor unge lovbyggere ble betydelig svekket.

Den rødgrønne regjeringen fjernet dermed effektive reaksjonsformer overfor unge lovbyggere. Samtidig ser man i dag, flere år senere, en betydelig økning i ungdoms- og gjengkriminalitet. Dette viser at det er et stort behov for sterkere sanksjonsmuligheter overfor unge som begår kriminalitet, og som i dag utgjør et betydelig samfunnsproblem. De lovendringer som ble gjort av Stortinget i desember 2011, bør derfor reverseres, slik at myndighetene har sterkere og mer effektive sanksjonsmuligheter overfor unge kriminelle, og dermed betydelig bedre forutsetninger for å håndtere dagens kriminalitetsbilde.

Lukket institusjon for barn under 15 år

Samtidig som norsk lovgivning gjør det svært vanskelig å fengse unge kriminelle, står Norge i praksis nesten uten tiltak mot de mest kriminelle under 15 år. Noen av disse er ikke mer enn ti år når de begynner å rane folk eller selge narkotika for kriminelle. I 2018 ble 404 barn mellom 10 og 14 år i Oslo politianmeldt. Fordi disse er under den kriminelle lavalderen på 15 år, kan de imidlertid ikke straffes. Politiet står altså maktesløse, samtidig som barnevernet ikke er i stand til å håndtere kriminelle og potensielt farlige barn.

Man har dessverre sett altfor mange eksempler på at barnevernet ikke klarer å håndtere barn som havner i en kriminell løpebane, og som utøver alvorlig kriminalitet. Samtidig kan altså disse barna ikke straffes. Da er det avgjørende at man får på plass en sanksjonsform som hindrer at kriminelle barn står uten et sanksjonstilbud som kan bryte og avverge en kriminell løpebane.

Kriminalomsorgen har gjentatte ganger bevist at de jobber svært godt med å legge til rette for at kriminelle løpebaner brytes. Det gjøres gjennom å kombinere bruk av tvangsmidler med positive tiltak, som arbeid, skole, fysisk aktivitet med videre. Det er ingen grunn til å tro at kriminalomsorgen ikke skulle klare å gjøre det samme overfor barn som ikke har fått den oppdragelsen de trenger hjemme i form av blant annet grensesetting.

Det er ikke aktuelt å fengse barn under 15 år. Likevel er det behov for en sanksjonsform som er tilstrekkelig disiplinerende til at den kriminelle løpebanen brytes. En slik sanksjonsform må utvilsomt være lukket og således være strengere enn de tiltak barnevernet kan benytte seg av i dag. Samtidig må sanksjonsformen inneholde betydelig mer bevegelsesfrihet enn et tradisjonelt fengsel.

Det er således ikke til å komme bort fra at det er nødvendig å etablere en sanksjonsform overfor barn under 15 år som gir adgang til bruk av tvangstiltak. Sam-

tidig er det viktig at ansvaret for sanksjonsformen ligger under kriminalomsorgen, og ikke barnevernet, nettopp for å legge til rette for den kombinasjon av tvangstiltak og positive tiltak som kriminalomsorgen ofte har vist at har god effekt.

Målet med sanksjonsformen må være å legge til rette for at barn som har begått kriminalitet, likevel kan få en god start på livet. Samtidig må også samfunnets behov for vern mot de som har begått alvorlig kriminalitet, ivaretas. Det dreier seg således om å etablere et lukket institusjonstilbud som skal fungere som sanksjonsform for barn som ikke kan straffes. Et slikt tilbud må på plass snarest for å unngå at utviklingen med stadig økende kriminalitet blant barn fortsetter.

Bevæpnet politi

Norge er et av få land i verden som ikke har et bevæpnet politi, til tross for at politiet står i en stadig tøffere arbeidshverdag og antall bevæpnede oppdrag øker. Det er politiets jobb å holde folk flest trygge – og nettopp det å sikre innbyggernes trygghet er statens viktigste oppgave.

Politiets tillitsvalgte mener selv at generell bevæpning er viktig både for befolkningens sikkerhet og egensikkerheten til norsk politi, og mener at generell bevæpning er et nødvendig verktøy for at politiet skal kunne løse sitt samfunnsoppdrag. Politiets tillitsvalgte viser også til at politimestrene i landets tre største byer ønsker generell bevæpning av politiet, og at behovet for generell bevæpning har økt i tråd med samfunnsutviklingen og kriminalitetsbildet.

Dersom politiet skal kunne løse alvorlige hendelser raskt, vil tilgang til våpen i mange tilfeller være en avgjørende faktor. Til tross for at regjeringen har lagt til rette for punktbevæpning, altså tidsbegrenset bevæpning ved sårbare objekter, hindrer ikke dette at politiet i flere tilfeller vil måtte bruke ekstra tid for å få tilgang på våpen – tid som kan være kostbar i en situasjon der det står liv på spill.

Videre gir reglene om punktbevæpning ikke tilgang til bevæpning i eksempelvis en belastet bydel, der politiet ofte havner i farlige og livstruende situasjoner. Slike situasjoner vil kunne være nærliggende i dagens kriminalitetsbilde, der særlig gjengkriminalitet skaper store problem, og der både vold og trusler mot offentlige tjenestemenn øker. Samtidig skal man ikke undervurdere den avskrekkende effekt det at politiet bærer våpen vil kunne ha i seg selv. Politiet er utøvende myndighetspersoner, og i mange belastede miljøer vil det kun være bevæpning av politiet som sørger for at politiet får den nødvendige respekt de er avhengig av.

For å sette politiet i stand til å håndtere dagens kriminalitetsbilde og løse sitt samfunnsoppdrag på en tilfredsstillende måte, vil derfor adgang til generell bevæp-

ning for de politidistriktene som ser behov for det, være en avgjørende faktor.

Strafferabatt må fjernes, gjengangere må straffes hardere

En betydelig utfordring ved gjengkriminalitet er at unge gjengkriminelle er gjengangere som begår gjentatte lovbrudd. I dag er det slik at retten, ved pådømmelse av flere lovbrudd, utmåler en felles straff for alle lovbruddene. Denne er normalt betydelig lavere enn summen av straffene hvert av lovbruddene ville kvalifisert til alene. Det norske straffesystemet legger altså opp til at kriminelle får «kvantumsrabatt» når de begår flere lovbrudd.

For at straffenivået ved gjentatt gjengkriminalitet skal gjenspeile alvorlighetsgraden i lovbruddene, og for at straffenivået skal stå bedre i forhold til det antall lovbrudd den enkelte har begått, vil det være hensiktsmessig å fjerne dagens «kvantumsrabatt» ved gjentatte lovbrudd.

Samtidig vil det, for å hindre at unge kriminelle begår nye lovbrudd, være hensiktsmessig å innføre lovregler som sikrer at unge kriminelle som har begått lovbrudd tidligere, ilegges en strengere straff ved nytt lovbrudd. Samlet sett vil slike lovendringer virke langt mer avskrekkende enn dagens, og dette gir samtidig domstolene et klart signal om at straffenivået må skjerpes i saker hvor gjerningsmannen har begått flere alvorlige lovbrudd.

Oppholdsforbud

Gjengkriminalitet er i dag særlig utbredt og utfordrende i visse områder. I slike områder kan det i dag være adgang til å idømme oppholdsforbud. Terskel for slikt oppholdsforbud er imidlertid svært høy, noe som medfører at det i praksis anvendes i liten grad.

I Danmark har man imidlertid valgt å innføre regler som senker terskelen for bruk av oppholdsforbud, slik at dette i langt større utstrekning kan benyttes overfor gjengkriminelle. Dette innebærer at gjengkriminelle langt enklere kan idømmes oppholdsforbud og besøksforbud i områder hvor de har utført kriminalitet, og i Danmark innebærer dette at personer som er straffedømt for gjengkriminalitet, kan få forbud mot å ferdes i en eller flere kommuner i en periode fra ett til ti år.

Et slikt oppholds- og besøksforbud bør også innføres i Norge for å gi myndighetene bedre forutsetninger for å bryte opp de kriminelle miljøene som utgjør et stort samfunnsproblem. Samtidig gir dette bedre forutsetninger for å kunne hindre nye gjengdannelser. Et lovforslag som legger bedre til rette for bruk av oppholdsforbud som sanksjonsform, bør derfor utarbeides, og i denne utarbeidelsen bør det ses hen til Danmark og de erfaringer som er gjort der.

Strengere straff i kriminalitetsbelastede områder

I Danmark har man, i tillegg til å legge bedre til rette for bruk av oppholdsforbud for gjengkriminelle, også innført strengere straffer for kriminalitet begått i bestemte områder. Dette har bidratt til bedre forhold i belastede områder.

Også i Oslo ser man at det er visse områder som er langt mer belastet enn andre, og der det nesten ukentlig inntreffer alvorlig kriminalitet. I disse områdene som er særlig belastet, er det behov for ekstraordinære tiltak. Eksempelvis er det på høy tid å få bedre grep om det som skjer i Oslo Øst.

I slike områder vil skjerpede straffer være egnede tiltak for å redusere kriminaliteten og styrke befolkningens trygghet.

Typiske handlinger som bør straffes strengere, er eksempelvis trusler, hærverk, vold, bæring av kniv og andre våpen, ran, tyveri og narkotikaomsetning. Dette er kriminalitet som er særlig utbredt i de mest belastede områdene. Ved utarbeidelsen av lovforslaget bør det også her ses hen til Danmark og de erfaringer man der har gjort seg ved innføring av slike straffeskjerpelser.

Inndragning av verdier som er tilegnet gjennom kriminelle handlinger

Det er en kjensgjerning at store deler av den alvorlige kriminaliteten også er profittmotivert. Eksempelvis legger sentrale personer i Young Bloods ut bilder av dyre gjenstander og statussymboler i sosiale medier. Politiet mener at ledelsen i denne gjengen tjener millioner på kriminalitet. Økokrim rapporterer også om at en betydelig utfordring er at de kriminelle miljøene som regel får beholde varer, gjenstander og penger de har ervervet gjennom kriminelle handlinger, helt til det foreligger en rettskraftig dom. Det rapporteres også om store mørketall, og at norsk politi ikke inndrar spesielt store beløp i dag.

Det er derfor god grunn til å vurdere hvordan regelverket kan endres slik at det blir enklere å inndra eiendeler og verdier som stammer fra kriminelle handlinger. Dette gjelder særlig kriminalitet begått av personer med tilknytning til gjengmiljøer. Slike lovendringer bør komme på plass snarest, slik at man får på plass et effektivt system som gjør det enklere å gå etter utbyttet fra kriminelle handlinger. Dette er et nødvendige tiltak for å hindre profittmotivert kriminalitet.

Kriminell lavalder

Som nevnt over øker antallet anmeldelser av personer under 18 år. Mange av disse anmeldelsene retter seg også mot personer som i dag er under den kriminelle lavalder på 15 år, og som dermed ikke kan straffes for sine handlinger. Dette gjør det nødvendig å diskutere hvorvidt den kriminelle lavalder vi har i dag, er riktig.

Kriminalitet begått av barn er en realitet, selv om denne er vanskelig å forholde seg til. Både i Norge og i våre naboland har det også tidligere blitt rapportert om at det spekuleres i å la barn under den kriminelle lavalder begå kriminalitet fordi de ikke kan straffes.

Frem til 1987 var den kriminelle lavalder i Norge 14 år. Tatt i betraktning den kriminalitetsutvikling blant barn man har sett siden den gang, bør det utredes hvorvidt det var riktig å øke den kriminelle lavalder, eller om en reversering av denne lovendringen vil kunne være et egnet tiltak i kampen mot kriminalitet begått av barn.

Foreldre må ansvarliggjøres

Det kan være mange grunner til at barn og unge havner i en kriminell løpebane. Det er imidlertid ikke til å komme bort fra at årsaken i mange tilfeller skyldes manglende grensesetting og foreldre som ikke i tilstrekkelig grad tar ansvar for sine barns oppdragelse.

Det er i Norge bred aksept for tankegangen om at foreldre har ansvaret for sine barn, og at de må stå til ansvar for den oppdragelsen de gir. Foreldre har ansvaret for å gi sine barn de best mulige forutsetninger for å få en god start på livet. En slik god start på livet får ikke de barn og unge som havner i kriminelle miljøer med kriminelle forbilder, og som gjerne får et langt rulleblad lenge før de er fylt 18 år. I stedet kan dette blir starten på livsvarige problemer for barn og unge som aldri får muligheten til å leve som lovlydige samfunnsborgere.

Dersom foreldre ikke er til stede, setter grenser og gjør sin viktige jobb som oppdragere på en tilstrekkelig god måte, bør de ansvarliggjøres. En slik ansvarliggjøring kan det tilrettelegges for på en rekke ulike måter, eksempelvis enten gjennom økonomiske sanksjoner eller ved hjelp av strafferettslige sanksjoner. Hvordan foreldre som svikter i oppdragelsen av sine barn, kan ansvarliggjøres, bør utredes bredt for å finne frem til hvilken sanksjonsform som vil ha best effekt og som vil sørge for at færre barn og unge havner i en kriminell løpebane.

Forslag:

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til lovendringer som senker terskelen for bruk av fengsel som sanksjonsform for kriminelle under 18 år, samt avskaffer ungdomsstraff som sanksjonsform for kriminelle over 15 år, og dermed reverserer de lovendringer som ble gjort av Stortinget i 2011, jf. Prop. 135 L (2010–2011), jf. Innst. 83 L (2011–2012).
2. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å opprette et lukket institusjonstilbud for barn under den strafferettslige lavalder som har begått kriminelle handlinger.
3. Stortinget ber regjeringen fremme forslag til endringer i politiloven som åpner for generell bevæpning av politiet.
4. Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som fjerner dagens strafferabatt for flere lovbrudd.
5. Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som sikrer at kriminelle som har begått lovbrudd tidligere, ilegges strengere straff ved nytt lovbrudd.
6. Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som senker terskelen for å illegge oppholds- og besøksforbud for kriminelle i områder hvor de tidligere har begått kriminalitet.
7. Stortinget ber regjeringen fremme forslag til lovendringer som gir strengere straff for kriminalitet utført i kriminalitetsbelastede områder.
8. Stortinget ber regjeringen sørge for at det blir enklere for politiet å inndra verdier som er tilegnet gjennom kriminelle handlinger.
9. Stortinget ber regjeringen utrede en reversering av den kriminelle lavalder fra 15 år til 14 år, slik den var frem til 1987.
10. Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan foreldre i større grad kan ansvarliggjøres for lovbrudd begått av deres barn under den kriminelle lavalder.

26. mai 2020

Per-Willy Amundsen

Kari Kjonaas Kjos